

МОСКВИЧ В. С.

здобувач

(Заклад вищої освіти «Міжнародний
університет бізнесу і права»)

УДК: 342.951(477):37.035.6

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.1.2.69>

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ПЕРЕХОДУ ВІД ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ДО ЦИВІЛЬНОГО ЖИТТЯ

У статті проаналізовано стан та проблеми законодавчого забезпечення системи переходу від військової служби до цивільного життя. Автор детально досліджує три рівні правового забезпечення, а саме: законодавчий рівень; підзаконний рівень; рівень актів органів місцевого самоврядування. З'ясовано, що законодавчий рівень характеризується нерозвиненістю та відсутністю цілісного бачення пріоритетів в рамках системи переходу від військової служби до цивільного життя. Доведено, що підзаконний рівень характеризується фрагментарністю рішень та відсутністю бачення єдиних стандартів соціально-економічного захисту ветеранів війни та членів їхніх сімей. Наголошено на перспективності рівня актів органів місцевого самоврядування, що обумовлено роллю громад в реінтеграції ветеранів війни. Автором систематизовано наступні чинники, які впливають на розвиток засоби правового забезпечення досліджуваної системи переходу: наявність політичної волі, ресурсний потенціал влади, консолідованість ветеранської спільноти, узгодженість дій законодавчої та виконавчої влади, модернізація та адаптація законодавства, спроможність територіальних громад. Узагальнено наступні проблеми правового забезпечення системи переходу від військової служби до цивільного життя варто віднести: 1) відсутність цілісної концепції переходу від військової служби до цивільного життя; 2) ситуативність нормотворчості в рамках системи переходу; 3) відсутність комплексного законодавчого акту в системі переходу; 4) політизованість нормотворчості в сфері реінтеграції ветеранів війни; 5) неузгодженість рішень суб'єктів нормотворчості; 6) неврахування зарубіжного досвіду правового регулювання системи переходу від військової служби до цивільного життя; 7) неузгодженість дій законодавчої та виконавчої влади; 8) фрагментарність окремих положень законодавчих і підзаконних актів. Встановлено, що визначальною перспективою залишається формування єдиної, цілісної концепції переходу до цивільного життя, яка повинна бути деталізована на усіх досліджених рівнях правового регулювання.

Ключові слова: *акти органів місцевого самоврядування, ветерани війни, вітчизняне законодавство, нормотворчість, правове регулювання, підзаконні акти, регламентація.*

Moskvyich V. S. Problematic aspects of the legislative provision of the system of transition from military service to civilian life in Ukraine

The article analyzes the state and problems of legislative provision of the system of transition from military service to civilian life. The author examines three levels of legal protection in detail, namely: legislative level; sub-legal level; the level of acts of local self-government bodies. It was found that the legislative level is characterized by underdevelopment and lack of a holistic vision of priorities within the system of transition from military service to civilian life. It has been proven that the sub-legal level is characterized by the fragmentation of decisions and the lack of vision

of unified standards of social and economic protection of war veterans and their family members. The perspective of the level of acts of local self-government bodies is emphasized, which is due to the role of communities in the reintegration of war veterans. The author has systematized the following factors that affect the development of the means of legal protection of the studied transition system: the presence of political will, the resource potential of the authorities, the consolidation of the veteran community, the coherence of the actions of the legislative and executive authorities, the modernization and adaptation of legislation, the capacity of territorial communities. In general, the following problems of legal support of the system of transition from military service to civilian life should be attributed: 1) lack of a coherent concept of transition from military service to civilian life; 2) situational nature of rule-making within the framework of the transition system; 3) lack of a comprehensive legislative act in the transition system; 4) politicization of rule-making in the field of reintegration of war veterans; 5) inconsistency of decisions of law-making subjects; 6) disregarding foreign experience of legal regulation of the system of transition from military service to civilian life; 7) inconsistency in the actions of the legislative and executive authorities; 8) fragmentation of individual provisions of legislative and by-laws. It was established that the defining perspective remains the formation of a single, integral concept of the transition to civilian life, which should be detailed at all researched levels of legal regulation.

Key words: *acts of local self-government bodies, war veterans, domestic legislation, rule-making, legal regulation, by-laws, regulation.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Функціонування в державі ефективної системи переходу від військової служби до цивільного життя залежить від багатьох чинників, основним з яких є рівень розвитку відповідного законодавства. На сучасному етапі розвитку, в Україні не сформовано відповідної системи нормативно-правових актів, що гальмує процес впровадження вищевказаної системи. Внаслідок цього, ветерани війни та члени їхніх сімей не отримують належний комплекс гарантій від держави, що, в свою чергу, провокує конфлікт між ними та владою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується дана стаття. Проблематика правового регулювання системи переходу від військової служби до цивільного життя раніше вітчизняними вченими не досліджувалася, що вказує на актуальність обраного напрямку наукового пошуку.

Формування цілей статті. Метою статті є ґрунтовний аналіз правових засобів забезпечення системи переходу від військової служби до цивільного життя.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Вбачається, що забезпечуючи правове регулювання, держава діє не тільки у власних інтересах. Вона створює окремий сегмент правової дійсності, в якому права суб'єктів правовідносин також виступають у якості пріоритетної категорії. У нашому випадку, суб'єктами є учасники системи переходу, а сегмент – це політика держави у сфері соціально-економічного захисту ветеранів війни та членів їхніх сімей. Загалом під системою правового регулювання системи переходу від військової служби до цивільного життя розуміти сукупність засобів правового впливу держави на учасників системи переходу та уповноважених суб'єктів з метою створення належних умов для їхньої взаємодії на усіх рівнях, задля отримання необхідних гарантій та забезпечення участі ветеранів війни в процесах управління громадами.

Відзначимо, що основою правового регулювання є законодавче забезпечення системи переходу, стан та проблеми якого пропонуємо дослідити більш детально. Слід наголосити,

що на сьогодні відбувається процес нормотворчості, метою якого є впровадження системи переходу та деталізація окремих організаційно-розпорядчих аспектів її функціонування. Отже, зараз доцільно виділити декілька рівнів правового регулювання системи переходу: законодавчий рівень; підзаконний рівень; рівень актів органів місцевого самоврядування. Отже, пропонуємо проаналізувати стан цих рівнів, звертаючи увагу на їхні особливості та динаміку розвитку.

1. Законодавчий рівень.

На сучасному етапі він характеризується не розвиненістю та відсутністю цілісного бачення пріоритетів в рамках системи переходу від військової служби до цивільного життя. Нормативно-правові акти цього рівня не пов'язані єдиною метою та стратегічними цілями, що призводить до ситуативності рішень та неузгодженості інтересів ветеранів і суспільства. Здебільшого в законодавчих актах регламентуються окремі права та гарантії для ветеранів війни, а також деякі аспекти отримання необхідного статусу. Підкреслимо, що на сьогодні відсутній комплексний законодавчий акт в досліджуваній системі переходу, що негативно позначається на процесі її становлення. Проаналізуємо окремі законодавчі акти, які належать до цього рівня.

Одним з ключових нормативно-правових актів є Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22 жовтня 1993 року № 3551-ХІІ. В нормах цього закону окреслено коло учасників системи переходу, до числа яких віднесено: ветеранів війни (учасники бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни, учасники війни). Також в документі регламентовано систему гарантій від держави для зазначеної категорії осіб, зокрема, відзначимо наступні: безплатне одержання ліків, лікарських засобів, імунобіологічних препаратів та виробів медичного призначення за рецептами лікарів; безплатне забезпечення санаторно-курортним лікуванням або одержання компенсації вартості самостійного санаторно-курортного лікування; безплатний проїзд усіма видами міського пасажирського транспорту, автомобільним транспортом загального користування в сільській місцевості, а також залізничним і водним транспортом приміського сполучення та автобусами приміських і міжміських маршрутів; щорічне медичне обстеження і диспансеризація із залученням необхідних спеціалістів; виплата допомоги по тимчасовій непрацездатності в розмірі 100 процентів середньої заробітної плати незалежно від стажу роботи тощо [1].

Важливе значення, в контексті правового забезпечення системи переходу, відіграє Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20 грудня 1991 року № 2011-ХІІ. Необхідно звернути увагу, що норми цього закону поширюються на військовослужбовців, які стали особами з інвалідністю внаслідок захворювання, пов'язаного з проходженням військової служби, чи внаслідок захворювання після звільнення їх з військової служби, пов'язаного з проходженням військової служби, та членів їх сімей. Також норми закону охоплюють наступну категорію осіб: особи, які звільняються або звільнені з військової служби з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, члени сімей таких осіб. Законодавство гарантує означеним особам жити приміщення в населених пунктах, обраних ними для проживання, позачергово [2].

Окремі аспекти переходу від військової служби до цивільного життя деталізовані в Законі України «Про соціальний і правовий захист осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, та членів їхніх сімей» від 26 січня 2022 року № 2010-ІХ. Зокрема, регламентовано надання додаткових гарантій громадянам України, яких було позбавлено особистої свободи державою-агресором, її органами, підрозділами, формуваннями, іншими утвореннями у зв'язку із захистом державного суверенітету, незалежності, територіальної цілісності і недоторканності України внаслідок збройної агресії проти України, які належать до складу сил безпеки і сил оборони України. Для цих осіб та членів їхніх сімей держава забезпечує: право на щорічну та одноразову грошову допомогу; право на медичну та реабілітаційну допомогу; право на правовий захист; право на забезпечення житлом для тимчасового проживання; право на відновлювальні (постізоляційні, реінтеграційні) заходи, заходи з адаптації, підтримки (супроводу) [3].

Пропонуємо звернути увагу на деякі законодавчі акти, в яких опосередковано закріплені окремі питання, актуальні для ветеранської спільноти на етапі переходу до цивільного життя. Наприклад, Закон України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» від 12 липня 2018 року № 2505-VIII. Слід звернути увагу, що відповідно до норм цього закону, особою, яка зникла безвісти за особливих обставин може бути і ветеран війни, який зник на тимчасово окупованій території або в зоні ведення активних бойових дій. У такому випадку, члени сім'ї ветерана матимуть наступні гарантії від держави: право на отримання достовірних відомостей про місцеперебування особи, зниклої безвісти за особливих обставин; право на соціальний захист; право на отримання усієї необхідної інформації від правоохоронних органів [4].

В Законі України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» від 03 грудня 2020 року № 1053-IX закріплено, що окремі види реабілітації, як комплексу заходів, що здійснюється фахівцями, доступна для учасників бойових дій, які пройшли через полон або приймали участь у збройному конфлікті. Переважно мова йде про психотерапію депресивних, тривожних, адаптаційних, гострих стресових та посттравматичних стресових розладів [5]. У свою чергу, в Законі України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю» від 06 жовтня 2005 року № 2961-IV закріплено право на реабілітацію інвалідів війни, які також є учасниками системи переходу від військової служби до цивільного життя. Окрім цього принципово, що в цьому законодавчому акті визначено певні повноваження Міністерства у справах ветеранів України щодо участі у здійсненні державної політики у сфері реабілітації осіб з інвалідністю. Відзначимо і положення щодо співпраці міністерства в процесі моніторингу ефективності реабілітаційних заходів з громадськими організаціями осіб з інвалідністю і ветеранів [6].

2. Підзаконний рівень.

Наразі він також характеризується певною фрагментарністю рішень та відсутністю бачення єдиних стандартів соціально-економічного захисту ветеранів війни та членів їхніх сімей. Однак, він є досконалішим за законодавчий рівень, адже містить значну кількість підзаконних актів, в яких деталізовані окремі питання набуття статусу та отримання гарантій. Ключовим чинником, який сьогодні гальмує процес розвитку цього рівня, є недосконалість відповідного законодавства. У таких умовах, розвиток підзаконного рівня значно ускладнюється, оскільки присутні певні функціональні та фінансові обмеження. Також спостерігається неузгодженість рішень окремих уповноважених суб'єктів, які намагаються врегулювати питання переходу ветеранів війни до цивільного життя. Більш детально ці проблеми розкриваються в процесі аналізу окремих підзаконних актів.

Так, у Постанові Кабінету Міністрів України «Про реалізацію експериментального проекту з переходу від військової служби до цивільного життя ветеранів війни на базі закладів освіти засобами освіти, спорту та реабілітації» від 02 лютого 2024 року № 104 закріплені наступні першочергові заходи, які дадуть змогу розбудувати систему переходу від військової служби до цивільного життя: створення адаптованої освітньої інфраструктури; створення умов для здобуття ветеранами війни освіти; розвиток фізичного здоров'я через спорт та реабілітацію [7].

Також звернемо увагу на Постанову Кабінету Міністрів України «Про реалізацію експериментального проекту щодо запровадження інституту помічника ветерана в системі переходу від військової служби до цивільного життя» від 19 червня 2023 року № 652. В цьому підзаконному акті закріплені наступні послуги, які будуть надаватися ветеранам війни та членам їхніх сімей: інформування ветерана про державні, регіональні, місцеві програми підтримки ветеранів; консультування щодо можливостей, прав, гарантій, пільг, отримання публічних (електронних публічних), соціальних, освітніх, реабілітаційних, психологічних та інших послуг; забезпечення налагодження комунікації між ветеранами та суб'єктами надання публічних (електронних публічних) послуг [8].

Деякі принципові аспекти регламентовані в Постанові Кабінету Міністрів України «Деякі питання соціального захисту осіб, які мають особливі та особливі трудові заслуги перед Батьківщиною, ветеранів війни та осіб, що працюють в спеціальних умовах» від

27 грудня 2023 року № 1396. Зокрема, в документі деталізовано порядок отримання разової грошової допомоги для: осіб з інвалідністю внаслідок війни; учасники бойових дій; членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни [9].

Окремим кластером підзаконних нормативно-правових актів є акти Міністерства у справах ветеранів України. Нормотворчість на рівні цього центрального органу виконавчої влади характеризується деталізацією процедурних питань переходу від військової служби до цивільного життя. Для прикладу наведемо декілька подібних підзаконних актів:

– Наказ від 23 листопада 2023 року № 300 «Про затвердження Порядку визначення обсягу, умов, вартості, показників надання послуги з підтримки переходу ветеранів від військової служби до цивільного життя, критеріїв її оцінки та якості» (містить сукупність кількісних та якісних показників надання послуг ветеранам війни) [10];

– Наказ від 26 квітня 2023 року № 85 «Про затвердження Методики визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації, за напрямом соціального захисту ветеранів війни» (деталізовано механізми визначення шкоди та збитків, у вигляді витрат, пов'язаних із забезпеченням заходів у сфері соціального захисту ветеранів війни та членів їхніх сімей) [11];

– Наказ від 12 березня 2021 року № 51 «Про затвердження переліку базових послуг, які входять до вартості санаторно-курортної путівки» (регламентовано обсяг послуг для ветеранів війни та членів їхніх сімей з проживання, харчування, лікування, а також призначення ліків) [12].

3. Рівень актів органів місцевого самоврядування.

Цей рівень є найбільш перспективним, адже реінтеграція ветеранів війни відбувається саме в громадах, влада яких більш обізнана в їхніх потребах і проблемах. Однак, цей рівень одночасно є більш обмеженим з точки зору ресурсної складової. Недосконалість перших двох рівнів призводить до нерозвиненості рівня актів органів місцевого самоврядування, які діють виключно у встановлених межах та в рамках наявних матеріальних ресурсів. І це при тому, що значна кількість заходів в рамках системи переходу невід'ємно пов'язана з участю ветеранів в управлінні громадою та колективному захисті власних інтересів. Пропонуємо звернутися до аналізу окремих прикладів нормотворчості місцевої влади у сфері реінтеграції ветеранів війни:

– Рішення Київської міської ради від 10 листопада 2022 року № 5588/5629 «Про схвалення Концепції реінтеграції та підтримки киян – ветеранів війни, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України» (концепція містить додаткові соціально-економічні гарантії для підтримки ветеранів війни та членів їхніх сімей з метою адаптації до умов цивільного життя та докорінного реформування відповідного напрямку соціальної політики) [13];

– Рішення Одеської міської ради від 29 листопада 2023 року № 1635- VIII «Про затвердження міської цільової програми «Ветеран Одеси» на 2024– 2026 роки» (в програмі регламентовані наступні напрями діяльності: забезпечення надання соціальних послуг; фінансова підтримка ветеранів війни; забезпечення надання різних видів допомог дітям із числа сімей ветеранів війни; забезпечення надання адресної допомоги у сфері житлово- комунальних послуг та поліпшення житлових умов проживання) [14];

– Рішення Дрогобицької міської ради від 21 грудня 2023 року № 2079 «Про затвердження міської комплексної програми соціальної підтримки Захисників та Захисниць України, ветеранів війни, родин загиблих (померлих), безвісти зниклих Захисників та Захисниць України, ветеранів війни та родин Героїв Небесної Сотні на 202–2025 роки» (програма спрямована на підвищення рівня соціального захисту ветеранами війни, підтримання їх належного морально-психологічного стану, створення у суспільстві атмосфери співчуття, підтримки та поважного ставлення до ветеранів війни) [15].

Проаналізувавши окремі рівні правового забезпечення системи переходу від військової служби до цивільного життя, доцільно систематизувати наступні чинники, які впливають на їхній розвиток. Тобто, мова йде про певні тригери, під впливом яких відбувається

утвердження цілей, методів та заходів в рамках системи переходу, а також формується відповідний бюджет для реалізації владних ініціатив. До їхнього числа варто зарахувати:

- наявність політичної волі (активізація нормотворчості у сфері соціально-економічного захисту ветеранів війни та членів їхніх сімей напряму залежить від політизованості цього питання);
- ресурсний потенціал влади (значна кількість додаткових гарантій для ветеранів війни та членів їхніх сімей надається у відповідності з фінансовими можливостями, тобто відповідними статтями бюджетування);
- консолідованість ветеранської спільноти (рівень нормотворчості в рамках системи переходу напряму залежить від здатності ветеранської спільноти до самоорганізації задля спільного просування колективних інтересів);
- узгодженість дій законодавчої та виконавчої влади (формування ефективного законодавства у сфері переходу від військової служби до цивільного життя здебільшого залежить від дієвих механізмів координації зусиль законодавчої та виконавчої влади);
- модернізація та адаптація законодавства (ці процеси визначають загальний підхід до розвитку законодавства, в якому домінує принцип гарантування інтересів різних верств населення, у тому числі і ветеранів війни);
- спроможність територіальних громад (мова йде про залежність нормотворчості від гарантій місцевого самоврядування).

З урахуванням вказаних чинників та спираюся на проведений аналіз, до числа проблем правового забезпечення системи переходу від військової служби до цивільного життя варто віднести: 1) відсутність цілісної концепції переходу від військової служби до цивільного життя; 2) ситуативність нормотворчості в рамках системи переходу; 3) відсутність комплексного законодавчого акту в системі переходу; 4) політизованість нормотворчості в сфері реінтеграції ветеранів війни; 5) неузгодженість рішень суб'єктів нормотворчості; 6) неврахування зарубіжного досвіду правового регулювання системи переходу від військової служби до цивільного життя; 7) неузгодженість дій законодавчої та виконавчої влади; 8) фрагментарність окремих положень законодавчих і підзаконних актів. Наслідком вказаних проблем є зниження ефективності відповідної сфери правового регулювання, яка стосується реінтеграції ветеранів війни та членів їхніх сімей.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у даному науковому напрямку. Таким чином, стан правового регулювання системи переходу від військової служби до цивільного життя характеризується низкою системних проблем, більшість з яких пов'язані з неготовністю держави до вирішення проблем соціально-економічного захисту ветеранів війни. В рамках наявних рівнів правового регулювання були визначені та схарактеризовані ці проблеми, а також систематизовані ознаки кожного рівня. Зазначимо, що розвиток засобів правового регулювання досліджуваної нами системи переходу відбувається під впливом достатньо різних за природою чинників, які були детально проаналізовані. На сучасному етапі розвитку, визначальною перспективою залишається формування єдиної, цілісної концепції переходу до цивільного життя, яка повинна бути деталізована на усіх досліджених рівнях правового регулювання. Перспективним напрямом наукового пошуку залишається проблема гармонізації трьох досліджених рівнів правового регулювання системи переходу від військової служби до цивільного життя.

Список використаних джерел:

1. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22 жовтня 1993 р. № 3551-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 45. С. 425.
2. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20 грудня 1991 р. № 2011-ХІІ. *Голос України*. 1992.
3. Про соціальний і правовий захист осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, та членів їхніх сімей: Закон України від 26 січня 2022 р. № 2010-ІХ. *Урядовий кур'єр*. 2022. № 120.

4. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин: Закон України від 12 липня 2018 р. № 2505-VIII. *Голос України*. 2018. № 140 –141.
5. Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я: Закон України від 03 грудня 2020 р. № 1053-IX. *Урядовий кур'єр*. 2021. № 6.
6. Про реабілітацію осіб з інвалідністю: Закон України від 06 жовтня 2005 р. № 2961-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 2. стор. 44. Ст. 36.
7. Про реалізацію експериментального проекту з переходу від військової служби до цивільного життя ветеранів війни на базі закладів освіти засобами освіти, спорту та реабілітації: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 січня 2024 р. № 104. *Урядовий кур'єр*. 2024. № 24.
8. Про реалізацію експериментального проекту щодо запровадження інституту помічника ветерана в системі переходу від військової служби до цивільного життя: Постанова Кабінету Міністрів України від 19 червня 2023 р. № 652. *Урядовий кур'єр*. 2023. № 131.
9. Деякі питання соціального захисту осіб, які мають особливі та особливі трудові заслуги перед Батьківщиною, ветеранів війни та осіб, що працюють в спеціальних умовах: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2023 р. № 1396. *Урядовий кур'єр*. 2023. № 261.
10. Про затвердження Порядку визначення обсягу, умов, вартості, показників надання послуги з підтримки переходу ветеранів від військової служби до цивільного життя, критеріїв її оцінки та якості: Наказ Міністерства у справах ветеранів України від 23 листопада 2023 р. № 300. *Офіційний вісник України*. 2023. № 100. стор. 140. стаття 5999.
11. Про затвердження Методики визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації, за напрямом соціального захисту ветеранів війни: Наказ Міністерства у справах ветеранів війни України від 26 квітня 2023 р. № 85. *Офіційний вісник України*. 2023. № 55. стор. 380. стаття 3110.
12. Про затвердження переліку базових послуг, які входять до вартості санаторно-курортної путівки: Наказ Міністерства у справах ветеранів України від 12 березня 2021 р. № 51. *Офіційний вісник України*. 2021. № 33. стор. 368. стаття 1989.
13. Про схвалення Концепції реінтеграції та підтримки киян – ветеранів війни, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України: Рішення Київської міської ради від 10 листопада 2022 року № 5588/5629. URL: <https://kmr.gov.ua/uk/content/rishennya-kyuivskoyi-miskoyi-rady-7631> (дата звернення: 10.06.2024).
14. Про затвердження міської цільової програми «Ветеран Одеси» на 2024– 2026 роки: Рішення Одеської міської ради від 29 листопада 2023 року № 1635-VIII. URL: <https://omr.gov.ua/ua/acts/council/201017/> (дата звернення: 11.06.2024).
15. Про затвердження міської комплексної програми соціальної підтримки Захисників та Захисниць України, ветеранів війни, родин загиблих (померлих), безвісти зниклих Захисників та Захисниць України, ветеранів війни та родин Героїв Небесної Сотні на 2024-2025 роки: Рішення Дрогобицької міської ради від 21 грудня 2023 року № 2079. URL: <https://doc.drohobych-rada.gov.ua> (дата звернення: 12.06.2024).

